

СЦЕНАРІЙ
ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОГО УРОКУ
«ХАЙ В СЕРЦІ КОЖНОЇ ДИТИНИ ЖИВЕ ЛЮБОВ ДО УКРАЇНИ»
для учнів початкової школи

Автор-упорядник: **Киричок В.А.**, канд. пед. наук,
старший науковий співробітник
лабораторії громадянського та
морального виховання Інституту
проблем виховання НАПН України

Мета: закріплювати знання учнів про поняття «Батьківщина» і «батьківщина», «патріот»; розрити зміст понять Конституція України, права і обов'язки громадянина, розширити знання учнів про державні символи України (герб, прапор, гімн); викликати в учнів зацікавленість історією свого народу, постатями видатних українців, історією боротьби українського народу за свободу і незалежність, історією рідного краю; вчити дітей усвідомлювати себе громадянином, патріотом України, висловлювати почуття гордості за свою Батьківщину, бажання стати на її захист; виховувати в учнів патріотичні почуття, національну свідомість, гордість та шанобливе ставлення до героїв – захисників незалежної України; викликати прагнення бути справжнім патріотом рідної землі.

Обладнання: записи пісень, макет листівки для воїнів АТО.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань учнів. Мотивація

- Діти, прослухайте, будь ласка, чудовий вірш української поетеси Тетяни Заславської:

Про Україну я пісню співаю,
Кращої в світі для мене нема,
Від небокраю й до небокраю
Навіть шукати дарма...
Нам Україна – **мати, родина.**
(Так свою Англію люблять англійці,
Швецію – шведи, Німеччину – німці...)

Нам не забути свою Україну.
Тому, що ми – українці!

- Поміркуйте, діти, про що цей вірш? Яку головну думку хотіла до нас донести поетеса?

- Які почуття викликає у вас цей вірш? Чому?

II. Розповідь вчителя

Наша Батьківщина – Україна, наша багата й щедра українська земля, стала здавна місцем проживання для представників більше 130 національностей; крім самих українців. Це і росіяни, німці, кримські татари, естонці, болгары, греки, молдавани, румуни, угорці, албанці, гагаузи, євреї. Усі вони представники нашого українського народу тощо.

Наша прекрасна земля, її щедрий, співчутливий народ дав захист багатьом малим народам. Усі вони мирно й у злагоді живуть на Україні, пройшовши нелегкі випробування часом, голодом війнами і, навіть, переселеннями народів (кримських татар, німців, навіть самих українців). Український народ зумів дати притулок усім, хто живе у нас, тим, хто повернувся додому після довгих поневірянь (наприклад, кримськотатарському народу до Криму), зумів зберегти рідну українську мову, яка стала державною у молодій незалежній українській державі згідно Конституції, надає постійну допомогу іншим народам у розвитку їхньої мови, культури, збереженні історії, побуту, традицій. Терпимість, миролюбність, бажання жити в злагоді з усіма народами, які населяють Україну, завжди було притаманне українському народу, який збагатив свою історію, культуру за рахунок здобутків інших культур тих народів, які заселяли наші землі. Яка чудова наша Україна, кожний її куточок! Скільки нового з життя різних народів, що населяють України ми зможемо сьогодні дізнатись, познайомившись з історією Ваших родин, де тісно історично переплелися традиції народів, що її населяють, їхніх культур.

- Як Ви вважаєте, що нас об'єднує, діти?

- А що є відмінного у святах (звичаях, традиціях) у народів, які проживають в Україні?

- Яких норм і правил у житті повинні дотримуватись представники всіх народів, які населяють Україну? Чому?
- Від чого, від зусиль кого залежить мир, злагода, спокій у нашому суспільстві, державі, країні в цілому?

III. Звучить приспів пісні «Злагода» (Вадима Крищенка, Геннадія Татарченка)

Несімо злагоду, як ту дитину,
У кожну хату і родину.

Нам треба злагоди, а зла не треба –
Хай посміхнеться всім земля і небо.

Несімо злагоду, як Божу милість –
І завжди будемо в добрі та силі.

Нам треба злагоди, а зла не треба
Хай посміхнеться всім земля і небо.

IV. Словникова робота

- Як ще можна назвати свою Батьківщину (Вітчизна, рідна земля, рідний край)?

- Чому саме так називається країна, де народився кожен з вас? (Країна батьків.)

- Як називають нашу Батьківщину?

- Так, рідну країну називають з повагою Батьківщиною. Навіть, пишуть цю назву з великої літери, бо вона дійсно одна в кожній людині.

- Але є ще в кожній з вас і своя маленька “батьківщина”, місце, де ви народились. (Діти називають свої малі “батьківщини”).

- Як називають людину, яка любить свій народ, свою Батьківщину? (Патріот.)

V. Гра-змагання «Я вважаю себе українцем, якщо я ...»

(Учитель може використати додатки до заняття про історію походження державних символів України)

На слайдах допоміжні запитання для учнів:

- Як називається основний закон України? (Дотримуюсь статей Конституції України).

- Які символи Української держави ти знаєш? (З повагою ставлюсь до державних символів України: прапора, гербу і гімну).

- Якою є державна мова в Україні? І як треба до неї ставитися? (Намагаюсь досконало оволодіти державною мовою – українською, намагаюсь боротись за її чистоту).

- Не забувайте про ставлення до природи рідного краю, культурної спадщини (пам'ятники, музеї, ...) (Бережливо ставлюсь до природи рідного краю, культурної спадщини українського народу).

(Виграє той, хто зможе назвати якомога більше ознак справжнього патріота України).

Послухайте правила, які повинен знати і завжди виконувати кожен із нас.

- Звучить Гімн – потрібно встати, гордо й голосно співати.
- Біля Прапора зупинись, честь віддати не лінишь.
- Конституцію потрібно вчити, за її законами жити.

(Звучить гімн України)

Слово учителя. Підводячи підсумки нашої гри-змагання, заслухавши Ваші варіанти відповідей, нам вдалося створити образ патріота України, і я сподіваюсь, що це творче завдання буде у майбутньому спонукати кожного з Вас ставати кращим, плекати в собі найкращі риси патріота в ім'я майбутнього нашої Батьківщини, у єдиній країні.

Виростаєте і живіть
Для добра і слави,
Як святиню бережіть
Символи держави.

VI. Мозковий штурм. Бесіда з дітьми

Яке слово є протилежним за значенням поняттю «Батьківщина»? (Чужина). Нехай підказкою Вам стане зміст вірша «Я був на далекій чужині» видатного українського педагога, учасника другої Світової війни, справжнього патріота України – Василя Олександровича Сухомлинського.

Читання вірша зі слайду.

Я був на далекій чужині,
Там небо таке ж голубе,
Та тільки нема Батьківщини,
Нема там, Вітчизно, тебе.

Бо в ріднім краю над землею
Чистіша і глибша блакить.
І сонце Вітчизни моєї
Яскравіше в небі горить.

Я слухав пісні на чужині –
Хороші думки в тих словах,
Але то не крила орлині,
Що є в наших рідних місцях.

Міні-диспут

- Чому людину завжди приваблює рідна земля, її Батьківщина?
- Поміркуйте, чи легко жити на чужині? Чому?
- Так де ж все ж таки краще і чому?

Робота з прислів'ями:

- Кожному мила своя сторона.
- Людина без рідної землі, як соловей без гнізда.
- Де рідний край, там і під ялиною рай.
- Як будеш рідної землі триматися, то будеш від неї сили набиратися.

VII. Історичні події країни

Слово учителя. Згадуючи про славетну історію України, хіба можна забути про козаків, козацьку Січ. Слово «козак» означає «вільна людина». Хто ж вони такі? На долю козаків випала велика і тяжка праця - бути оборонцями рідної землі від турків та татар та інших іноземців. Українці завжди були оборонцями своїх кордонів, але ніколи не зазіхали на землі інших народів, не були загарбниками. Жили козаки за своїми законами, наприклад, «сам погибай, а братчика (товариша) виручай». В боях козаки-побратими бились поруч, рятуючи один одного і прикриваючи своїм тілом в разі небезпеки.

- Кого з видатних українських отаманів, гетьманів Ви знаєте? Хто з них прославив нашу рідну землю і залишився навіки в пам'яті народу у піснях, думах, казках.

(Перегляд слайдів)

- Хто з Вас добре знає історію своєї сім'ї, свого роду? Хто є нащадками славних козацьких родів? Розкажіть про це.

Слово учителя. Збулася мрія багатьох століть українських патріотів. Наша Україна – стала соборною, незалежною, самостійною державою. В цьому році 24 серпня їй виповнилося 24 роки. На жаль, на 23-ому році мирної незалежності українському народові, найкращим його представникам довелось зі зброєю в руках відстоювати свою національну гідність та незалежність. Навіки у пам'яті народу залишаться герої Небесної сотні. А день 20-го лютого (саме тоді відбулись найжорстокіші бої між протестуючими і силовиками) за Указом Президента України П.Порошенка, офіційно став днем пам'яті загиблих на київському Майдані – Днем Героїв Небесної сотні. Серед героїв Небесної сотні були, крім українців, вірмени, грузини, росіяни, білоруси, але всіх їх об'єднувало єдине бажання – відстояти свободу і незалежність української держави.

Так, як наші пращури–козаки ревно обороняли кордони наших земель, так і сьогодні наші українські воїни, учасники АТО у боротьбі з російськими загарбниками, борються за нашу державу, відстоюють її суверенітет і територіальну цілісність. Вони проявляють великий героїзм і відвагу та є справжніми патріотами України – славними нащадками героїчних козаків.

- Діти, а що означає вислів, який зараз часто лунає скрізь: «Шануймося, бо ми того варті»? Це найчастіше говорять між собою дорослі. Що це означає?

Любити свій край, свою землю, знати рідну мову, шанувати традиції і звичаї, свій рід, пам'ятати своїх національних героїв. Але цей вираз має ще глибше значення, бо він стосується і кожного з вас. Ви повинні вирости справжніми дочками й синами свого народу, стати найбільш свідомими, ніж теперішнє покоління, пам'ятати і берегти все те, що нам у спадок залишити минулі покоління.

- Мабуть, ви часто чули чудовий, величний заклик «Слава Україні!»? Що лунає у відповідь. Чи пам'ятаєте ви ці слова? («Героям слава!») Що означають ці слова? (Це також згадка про пам'ять свого народу, його історію, ваших рідних, життя яких складало долю нашої Батьківщини.)

VII. Виступ учасника АТО або волонтера

VIII. Хвилинка пам'яті за загиблими героями Небесної сотні, воїнами АТО, мирними жителями України, усіма полеглими за незалежність України.

Звучить українська народна пісня «Пливе кача» у виконанні групи «Пікадійська терція» - гімну українського Майдану.

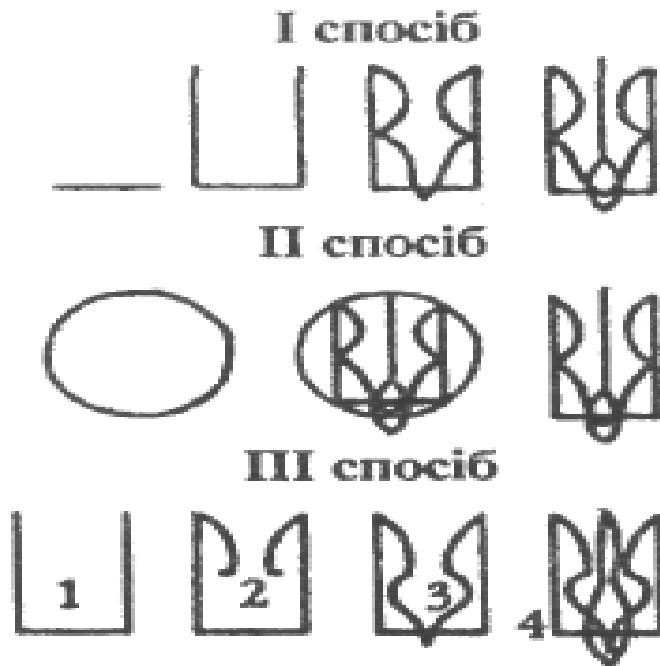
IX. Виконання творчого завдання учнями

Бесіда.

- Діти, якого кольору наш прапор?
- Що символізують жовтий і голубий колір?
- Хто з вас знає, що символізує наш герб? Звідки він походить? Скільки йому років?

Творча робота (див. Додатки).

1. Учні 1-2-х класів виготовляють за шаблоном прапора України.
2. Учні 3-4-х класів виготовляють окрім прапора малюють герб з словами-підтримки воїнам АТО (за бажанням одним із трьох способів).

IX. Підведення підсумку уроку

Слово вчителя. Кожну нашу родину можна порівняти з могутнім деревом, в якого міцні корені. Відірви ці корені – зламається дерево. І навпаки, наша пам'ять робить його невмирущим. Спробуємо зробити всім своїм життям, працею так, щоб дерево вашого роду ніхто не зміг похитнути. Гідно несіть славу ваших предків, завжди вставляйте на захист свободи і незалежності своєї Батьківщини – України, докладіть своїх зусиль для того, щоб вона стала багатою, сильною.

1. Прослуховування вірша М. Овдієнко

Як помира листок без гілки,
А квітка без стебла,
Так я без тебе, Україно,
На світі б не жила.

2. Слухання пісні «Одна – єдина» (В.Крищенко та О.Морозова).

ОДНА - ЄДИНА

З репертуару Іво Бобула

Коли у серці поклик журавлиний
І втома ріже зморшкою чоло,
Я добре знаю — є одна — єдина,
Що не сховає рук своїх тепло.
Приспів.
Одна — єдина на білім світі,

З твого імення сонце світить.
Одна — єдина, одна — єдина,
Моя ти рідна Україна.
Коли далеко — знов до тебе лину,
Спішу до тебе, як весняний птах,
Бо, де б не був я, — ти одна — єдина
В моїм мовчанні І моїх словах.
Приспів.
Коли день світить, як рясна калина,
І зерна мрії падають в ріллю,
Я свято вірю — є одна — єдина,
З якою сонце й хмари розділю.
Приспів.

3. Продовж речення «Для мене Батьківщина – це...»

Киричок В.А., канд. пед. наук, старший науковий співробітник лабораторія
громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання
НАПН України

ДОДАТКИ¹

1. Зразок шаблону листівки для творчого завдання (1-2-ий класи)'

Прапор

Блакитний
Жовтий

2. Зразок шаблону листівки для творчого завдання (3-4-ий класи)'

Зворотна сторона

Блакитний
Жовтий

Малюнок Гербу (одним з трьох способів)
Вітання воїнам АТО Повертайтеся живими!

Моя країна – Україна

Є у мене й мама й тато,
Є сестра й молодший братик
Ми щодня встаєм раненько
І збираємось хутенько..
Тато – лікар у лікарню,
Мама – пекар у пекарню,
Я й сестра до школи йдем
Брата в дитсадок ведем.
В нас людина кожна знає,
Чим займатись вона має.
Гарантує нам це право
Головний закон держави.
Він дає дорослим й дітям
Вільно і щасливо жити.
Всі його повинні знати
І вивчати, й шанувати.
Звуть закон цей в Україні - ... (Конституція країни)

Алла Сокол

¹ Запропоновані Додатки до уроку можуть бути творчо використані вчителями 1-4 класів відповідно до рівня підготовленості дітей, вікових особливостей учнів.

НАШ ОСНОВНИЙ ЗАКОН

Не так уже й давно, а саме – 28 червня 1996 року, народилася в нашій незалежній державі Конституція України – наш Основний Закон.

Ти, друже, напевно, чув од дорослих, що закони взагалі, яких є чимало, визначають і підказують нам усім – і малим, і дорослим, – як жити у своїй країні та з її сусідами у злагоді й мирі. А Конституція України визначає, якими бути всім отим законам. Одне слово, Конституція – це така собі „маїнка” всіх інших законів!..

Слово „конституція” походить із латинської мови, якою говорили ще в Стародавньому Римі. А означає воно „устрій, установа”, тобто будь-яка конституція визначає, якій бути державі, де ми живемо, а також – наші права та обов’язки.

А вони є в усіх і в кожного!

Скажімо, твої батьки мають піклуватися про тебе, а ти повинен помагати їм у всьому, слухатися їх, поважати дорослих і своїх ровесників. Зрозуміло, тоді й вони поважатимуть тебе. Адже в Конституції України записано, як то кажуть, чорним по білому, що „діти рівні у своїх правах незалежно від походження”.

А ще там записано, що „будь-яке насильство над дитиною переслідується законом”. Отже, твої права оберігаються державою: ніхто й ніколи з дорослих не може примусити тебе чинити щось погане чи зле, не може зашкодити тобі, твоїй гідності й честі!

Але й ти, друже, мусиш чинити так само: нікого ні до чого не змушувати, жити за правилами та законами нашої країни, бути її відданим громадянином!..

Отож, друже, запам’ятай: Конституція України – то життєвий дороговказ і для тебе, і для мене, і для всіх-усіх суцих в Україні, і для самої нашої держави – теж! А „День прийняття Конституції України є державним святом – Днем Конституції України” – так записано в самій Конституції!..

(За книгою Н.М.Бібік, М.М.Ілляш Зростаємо громадянами. Розповідь про Конституцію України : навч. посіб. – К. : Веселка, 2000. – 87 с.)

НАЙГОЛОВНІШИЙ ЗАКОН

У кожній державі є один найголовніший Закон. Він називається КОНСТИТУЦІЄЮ, або ж ОСНОВНИМ ЗАКОНОМ. Всі інші закони, які приймають при потребі (от як, приміром, закон про те, якою може бути найменша зарплата, або про те, як допомогти молодим сім’ям), всі розпорядження уряду і президента не повинні суперечити Основному Закону. Ось чому кожен народ бореться за те, щоб мати добру КОНСТИТУЦІЮ. Нелегко буває її вибороти. Але хоч би як було важко, справа варта того. Бо від Конституції залежить щастя й доля Народу і кожної людини.

Кожен, хто хоче, щоб у спільному Домі–Державі всі жили щасливо, повинен добре знати Конституцію своєї Держави, розуміти її, виконувати і боронити.

НАЙВАЖЛИВШИЙ РОЗДІЛ

КОНСТИТУЦІЯ у перекладі з латинської мови означає «устрій, будова». Це закон про устрій, про будову держави і про головні права та обов'язки громадян.

У законі, а тим більше – в Основному Законі, кожне слово, кожна кома мають важливе значення. І все ж таки, очевидно найважливішим у всій Конституції є другий розділ: «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина». Все інше – заради цього. Адже держава твориться й існує задля людини.

Цей розділ найбільший у Конституції. У ньому сорок вісім статей. Майже кожна починається словами: «Громадяни мають право...», «Кожен має право...». Якщо навіть у якихось статтях цих слів немає, то все одно йдеться про права людини, права громадянина. За переліком прав і свобод та за їхнім змістом Конституція України належить до найдемократичніших і найбільш гуманістичних (тобто людських!) конституцій світу.

В ній враховано традиції українського народу та історичний досвід усього людства. Вона ґрунтується на «Загальній декларації прав людини», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 року. ООН – Організація Об'єднаних Націй – створена після другої світової війни. В ній працюють представники майже всіх країн світу. Мета ООН – сприяти розв'язанню конфліктів між народами мирним шляхом.

У розділі другому Конституції йдеться й про обов'язки.

Держава вимагає від громадянина тільки найнеобхіднішого. Не для себе як такої, а знову ж для того, щоб забезпечити права, свободи, гідне життя всіх своїх громадян, захистити їхні інтереси.

Не випадково права та обов'язки стоять поряд. Вони нерозривно пов'язані! Право породжує обов'язки, а належно виконані обов'язки надають можливість ще повніше здійснювати, утверджувати права. Візьмімо, наприклад, статтю 27. В ній говориться: «Кожна людина має невід'ємне право на життя». Це означає, що держава всіма своїми засобами повинна боронити життя й безпеку громадян. Але це є також обов'язком кожного громадянина! Ось що сказано в статті 68:

«Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності».

Але хіба може кожна людина, а тим більше малоосвічена, заклопотана своїми справами і турботами, знати всі закони?! Треба відверто сказати: не може. Як же бути? Питання складне, але водночас і просте. Ми вже говорили про загальнолюдські цінності, про добро і зло. Зовсім не важко запам'ятати десять заповідей Божих, а серед них є: заповідь 4-та – «шануй батька свого і матір свою», заповідь 5-та – «не вбивай», заповідь 7-ма – «не кради», заповідь 8-ма – «не свідчи ложно». Коротше можна сказати так: не чини і не бажай іншому того, чого не бажаєш собі. Близькими до них є моральні вимоги й інших світових релігій. Достатньо дотримуватись цих заповідей, щоб не стати на стежку злочину.

- Кажуть, що моє право закінчується там, де починається право іншого. Як ти це розумієш?

Але в житті часом виникають ситуації, коли треба знати конкретний закон, щоб через незнання його не постраждати самому і не заподіяти шкоди іншим. У такому разі треба неодмінно порадитися з адвокатом, знавцем законів – юристом. І тільки все добре з'ясувавши, можна буде прийняти розумне, виважене рішення, захистити свої інтереси і права. (Наприклад, стосовно житла або спадщини).

Василь Симоненко

Ти знаєш, що ти – людина.

Ти знаєш про це чи ні?

Усмішка твоя – єдина,

Мука твоя – єдина,

Очі твої – одні.

- У чому ти хотів би бути схожим на своїх тата, маму, друга?

З метою кращого ознайомлення дітей зі змістом статей Конвенції про права дитини ми використали віршовану поезію Ірини Жиленко «Знай свої права дитино...». Наприклад:

Знай свої права, дитино.. Основні засади Конвенції про права дитини (1989 рік) / Вірші Ірини Жиленко

У неньки народилося дитя...
Від дня народження від іменин –
він твій цей світ широкий за вікном.
Ти на життя і щастя маєш право
під золото блакитним знаменом.
своєї української держави.

***

... В людей розумних є девіз:
ні з кого не сміятись.
І той, і та, і ти, і я –
ми всі – одна міцна сім'я.
Так, люди різні. Але рівні
права у всіх людей,
чи ти рудий, чи чорнобривий,
українець, чи єврей.
Маленьким росіянам, фінам,
полякам, неграм – всім
країна наша Україна –
єдиний рідний дім.

Методика незакінченого речення „Моя думка така...”, „Якби я мав право...”

- Як би ти пояснив, що означає вислів: «Я маю право...»?

- Чи подобається тобі твоє ім'я? Чи ти знаєш, що воно означає?

- Як ти гадаєш, які права дитини порушують дорослі, посилаючи своїх чи чужих дітей на вулицю старцювати (просити гроші)?

... В Україні славній,
у нашій рідній стороні
усі народи мають право
на власну мову і пісні.
Як ти грузин – учи грузинську.

Казах – казахську вчи сумлінно.
Але шануй і українську –
Державну мову України.

***

... Дитя мої, права дитини
ти мушиш вивчити сумлінно.
Це так потрібно, так важливо
напевно знати в наші дні:
коли з тобою справедливо
вчиняють, а коли і ні.
Тож прочитай, завчи напам'ять.
Порадь і друзям почитать.
Хай прочитають тато й мама.
Закони всім потрібно знать!
Будь добрим сином (чи дочкою),
поганим вчинком не зганьби
ти роду власного ніколи.
Люби свою сім'я і школу.
Свою Україну люби!

Ірина Жиленко

ЛЕГЕНДА

Не тільки людина, не тільки сім'я мають властиві їм ознаки – такі зворушливі й неповторні. Кожна держава також має свої розпізнавальні символи. Це прапор і гімн.

З глибини віків дійшла до нас ось така легенда. Жила собі жінка. І мала вона трьох синів. Сини зростали чесними, сміливими, дуже любили свою неньку і готові були віддати за неї своє життя.

Виросли сини і розійшлися по світах, прославляючи свою матір. Найстаршому матір подарувала на згадку про себе золоту корону з трьома промінцями. Корона зігрівала людей, вела вперед, показувала шлях до кращого життя. За цю трипроменеву корону люди дали першому синові ім'я **Тризуб**.

Середньому сину мати дала в дорогу блакитно жовтий одяг. Сміливий і сильний був середній син, і прославив він свою матір добрими звитяжними (героїчними) вчинками. Люди запам'ятали його і назвали **Прапором**.

А найменший син отримав у дарунок від матері соловейків голос. І де б він не був, усюди лунала його дзвінка урочиста пісня. За цей голос і величний спів люди дали йому ім'я **Гімн**.

Так і донині по всьому світу золотий тризуб, синьо-жовтий прапор і урочистий гімн прославляють рідну неньку – Україну.

Вони стали державними символами України.

(А.Сокол, О.Конечна. Уривок з книги „Моя країна – Україна”)

ЛЕГЕНДА ПРО ПШЕНИЦЮ

У ті давні часи, коли перші люди були в раю, ніхто не знав, що таке голод. Всі жили тільки душею, а душі були чисті, мов сніг, і невинні, мов травневі квіти. Уся природа була наче одна родина, і в ній панувала велика й гаряча любов.

Але сатана, злий дух всесвіту, посіяв гріх у душах людей. Відтоді почалося життя людського роду, повне мук, сліз і неспокою. Важке горе придавило раптом їх серця і рівночасно вперше вони відчували голод. Їх нива не родила, бо в землі не було насіння.

Був на небі один ангел, що дуже любив і жалів людей. Полетів він до Божого престолу.

- Господи! – промовив ангел. – Дозволь мені допомогти знеможеним. Їх нещастя вогнем палить мою душу!

- Іди й допоможи людям, – лагідно всміхнувся Бог.

Мов блакитна квітка, злетів з неба ангел і спустився на землю. Але люди, втративши чистоту душі, втратили і здатність бачити ангелів. Вони могли бачити тільки земні речі.

І ангел засмутився. Золоті блискучі сльозинки полилися з його очей і засіяли землю...

Літом нива засяяла стиглим, неначе щире золото, зерном. Вдячні люди падали навколішки, тремтячими руками пригортали і цілували хліб, дарований їм небесами...

Тепер нема в світі таких розлогих та родючих степів, як в Україні, де влітку хвилюються безмежні лани, засіяні українським золотом. І споконвіку поважає український народ пшеницю. Любить так, що навіть для свого національного прапора вибрав кольори золотої пшениці та блакитного неба.

Д. Чередниченко

ВОГОНЬ – БАТЬКО, ВОДА – МАТИ...

Думки про національну символіку

Темно. Ніч. Ще ніч. І ти чекаєш ранку.

Ти дивишся на небо – а воно як море. Як темне море. От викотилась би на нього золота діжа – і враз би засяяло. І все навколо звеселилося б, ожило. Аякже: сонце встане – то й ранок настане. „Коли сонечко пригріє, то й трава зазеленіє”, – кажуть люди.

А ще вони кажуть: „Куди водиця тече, там травиця росте”. Звісно, без сонця й води усе марніє. Бо вогонь і вода народжують життя. Світло й вода. Люди вірять: сонце – батько, вода – наша мати. А де тато й мама, там і син. От і Трійця Свята. Так і називався колись тризуб наш. Герб України. Бо він давній. Ще в князя Володимира був гербом. А люди знали його ще з трипільських і давніших часів. І завжди шанували цей знак як Дерево Життя, бо вірили у святість Народження, цінували красу Пробудження. І вірили вони в чарівну силу барви життя, чистої і справедливої. Якої саме барви? Ти скажеш і сам, як глянеш на ранкове небесне море. Бо побачиш: вогонь (сонце) – жовтий (золотий), вода (небо) – синя. Або як спостерігатимеш ранкову річку чи ранковий ставок: сонце золоте сяє із синьої (голубої) глибини. А люди кажуть: „Як небесна височина, так морська глибина”.

Отож наші предки ще здавна помітили, якої доброї барви (кольору) наша аура (біополе довкола тіла у вигляді різнобарвного світіння), аура цілої України – синьо-жовта, синьо-золота, а вчені кажуть, що інтелект світиться жовто-золотистим, духовність – голубим. Блакитно-жовта барва аури, виходить, – барва мислячої, духовно розвиненої людини. Наші предки це добре знали й узяли цю барву (ці кольори) за національний символ. Отож і полощеться на весняному вітрі синьо-жовтий прапор – оберега наша – і тішить наші пробуджені душі, єднаючи нас із давніми предками, із нашою історією.

Вогонь і Вода.

Сонце й Небо.

Осяяна сонцем пшениця й небесна блакить.

Життя. Україна.

А щоб жила наша держава, щоб не вмирала її історична слава і жадана воля, народ обрав собі пісню-оберегу, пісню-гімн, якою стверджує свою незнищенність, утверджує свою полум'яну любов до Батьківщини, замовляє світлу майбутність. Слова цієї пісні написав ще 1862 року Павло Чубинський, а музику до них склав 1863 року композитор Михайло Вербицький. Називається вона „Ще не вмерла Україна”. І лунає вона тепер понад світом, розносячи болючу славу України, а Україні виборюючи світлу долю.

М. Підгірянка

Не забуду я ніколи:

Знак мій – Тризуб в синім полі,

Україна – край мій рідний,

Щоб був славний і свободний.

Жовті ниви, сині гори,

Жовто-сині в нас прапори!

Все нам будуть помагати

Господь Бог і Божа Мати!

(Із часопису „Дзвінок”)

Вчителі можуть використати цю збірку прислів'їв як додатковий матеріал до відповідних занять, разом з дітьми розтлумачуючи зміст кожного з них. Можна запропонувати ще й такий творчий вид завдання для дітей: по командах доповнити вміщені прислів'я іншими, подібними за змістом, звернувшись за допомогою до старших членів родини, вчителів, вихователів.

Бліц-турнір «Моя Україна» (за В.І.Мургою, газета «Розкажіть онуку», червень 2013 року. С. 32-33)

1. Яке свято ми відзначаємо 28 червня? (День Конституції України)
2. Що ми відзначаємо 23 серпня? (День Прапора).
3. Коли ми святкуємо День незалежності України? (24 серпня).
4. У якому році була прийнята Конституція незалежної української держави? (1991 рік)
5. Із скількох областей складається Україна? (24 і Республіка Крим)
6. Хто є автором слів Гімну України? (Павло Чубинський)
7. Хто написав музику до нього? (Михайло Вербицький)
8. Назвіть прізвище першого космонавта України? (Леонід Каденюк)
9. Який найбільший звір України? (Зубр)
10. Яка найбільша морська тварина живе в Україні? (Дельфін)

11. Назвіть державні символи України?

12. Назвіть народні символи України?

«Вірю – не вірю»

1. Чи вірите Ви, що Київ – найстаріше місто в Україні? (Ні. Місту Керч (Пантікапей) – 2600 років)
2. Чи вірите Ви, що географічний центр Європи знаходиться в Україні? (Так, у Карпатах)
3. Чи вірите Ви, що символом найвищої влади на Січі був меч? (Ні, булава)
4. Чи вірите Ви, що штани хлопцям до ХІХ століття дозволяли носити тільки після 15-ти років? (Так, до цього носили сорочку)
5. Як називається збірка, до якої увійшли поетичні твори поета та художника-кріпака? («Кобзар» Т.Г.Шевченка)
6. Хто запровадив християнство і охрестив народ Київської Русі? (Князь Володимир)
7. Чим прославився Ярослав Мудрий? (Він створив першу бібліотеку, дбав про поширення освіти)

А

Азбука – то до мудрості дорога.

Аби розум – щастя буде.

Аби руки і охота, буде зроблена робота.

Аби вмів робити, навчилися як жити.

Б

Без верби і калини немає України.

Без трудів не їстимеш пирогів.

Без вірного друга великая туга.

Будь сміливим не язиком, а ділом.

Без відваги зазнаєш зневаги.

В

Всюди на світі добре: у Вітчизні – найліпше.
В чужому домі будь привітний, а не примітний.
Від поганого коріння не жди доброго насіння.

Г, Ґ

Грамоті вчиться — завжди пригодиться.
Гостре словечко коле сердечко.
Ґречність і відвага — козакові слава.

Д

Добре діло — твори сміло.
Де добрі люди, там біди не буде.
Давши слово — держись, а не давши — кріпись.
Дерево міцне корінням, людина родиною.
Доглядай землю плідну, як матір рідну.

Е

Не той друг, хто медом маже, а той друг, хто правду каже.
Де незгода, там часто школа.
Не шукай правди в других, коли в тебе її немає.
За спання не купити коня, а з лежі не справити одежі.

Є

Єдність і братерство — велика сила.

З

Земля кланяйся низько, до хліба будеш близько.
З ремеслом дружити — в житті не тужити.
Здобудеш освіту — побачиш більше світу.
Зрубав дерево — посади два.
Згода дім будує, а незгода руйнує.

Заздрий від чужого щастя сохне.

И

Більше науки — спритніші руки.

За рідний край життя віддай.

Та земля мила, де мати родила.

І

І будень, і неділя — лінивому все буділля.

Інший край — інший звичай.

Добре ім'я — найкраще багатство.

Й

Все добре переймай, а зла уникай.

Вмій пожартувати, знай, коли переставати.

Що край, то звичай, що сторона, то новина.

Нових друзів май, старих не забувай.

К

Книжка вчить, як на світі жить.

Книжку читаю — розуму набирай.

Книжка — найкращий друг.

Козацькому роду нема переводу.

Красная мова находит добрі слова.

Краще не обіцяти, як слова не здержати.

Л

Людина без вітчизни, як соловей без пісні.

Ліпше мовчати, ніж сварку зачати.

Ласкава дитина, як щаслива година.

М

Мир будує, війна руйнує.

Ми з такого роду, що любимо свободу.

Мовчання гнів гасить свободу.

Н

Народ без свободи — як риба без води.

Найдорожчий клад, як в родині лад.

Не лінуйся рано вставати, щоб змолоду більше знати.

Не хитруй, не мудруй, а чесно працюй.

О

Один у полі не воїн.

П

Праця чоловіка годує, а лінь марнує.

Посієш вчинок — виросте звичка.

Р

Рід пізнавай — все добре переймай.

Пізнай свій Рід — побачиш свій шлях у житті.

Рідна земля і в жмені мила.

Розум — скарб людини.

С

Семеро одного не ждуть.

Слово до слова — зложиться мова.

Слово не горобець, вилетить — не піймаєш.

Слова ласкаві, думки лукаві.

Степ та воля — козацька доля.

Т

Талант — це наполеглива праця.

Теплі слова зігрівають душу людини.

Терпи козак, отаманом будеш.

Труднощі мучать, зате розуму учать.

Трудовий хліб — солодший за мед.

У

Україна — рідний край про її добробут дбай

У чужій стороні не так світить і сонце.

У всякім подвір'ї своє повір'я.

Х

Хліб житній — то батько рідний, гречана каша — то матір наша.

Хто матір забуває, того Бог карає.

Хто без діла, той без хліба.

Хто рано встає, той у роботі не відстає.

Холодним словом серце не запалиш.

Ч

Честь втратиш — пропадеш, добро втратиш — наживеш.

Честю гордись, а батьком-матір'ю не хвались.

Чуже переступи, та не займай.

Ш

Шануй батька й неньку, буде тобі скрізь гладенько.

Шануй старших — доб'єшся поваги від молодших.

Шануй сам себе, шануватимуть люди тебе.

Робиш добро — не кайся, робиш зло — зла й сподівайся.
Правда світліша за сонце.

Щ

Щастя не підкова — під ногами не знайдеш.
Щире слово, добре діло, душу й серце обігріло.
Що собі не мило, того й людям не зич.
Що смішно, то смішно.
Щоб не зазнати злої долі, працюй у школі, вдома, в полі.

Ю

Від краю до краю всім добра бажаю.
Наука і труд хороші плоди дають.
Стій за правду горою, то й люди з тобою.
По одязі стрічають, по уму проводжають.

Я

Які мамка й татко, таке й дитятко.
Як прийде туга, пізнаєш друга.
Як будеш чесно працювати, то прийде сама доля до хати.

Б

Добре там живеться, де гуртом сіється і женеться.
Не вмієш — життя навчить, не хочеш — воно заставить.
Мудрий не говорить, коли зробиць, а скаже, коли зробиць.
Веселий гість — дому радість.
Великий рости, щасливий будь, себе не хвали, другого не гудь.

(Джерело: Абетка: українські народні приказки та прислів'я / Упорядник С. Черепанова.
— Львів : Стрім, 1997. — 36 с.; авторське оновлення)